

כאן ועכשיו

שיבת ארץ ושלום אקטואליים

דיון על המלחמה ברצועת עזה בהאג

מה הוא בית הדין הבינלאומי לצדק בהאג?

בית הדין הבינלאומי לצדק (International Court of Justice=ICJ), הוא המוסד השיפוטי העיקרי של האו"ם. בית הדין הוקם בשנת 1945 בעקבות מלחמת העולם השנייה. חוקתו היא נספח למגילת האומות המאוחדות ומכיוון שכך כל המדינות החברות באו"ם חברות גם בו. עיסוקיו של בית הדין הם יישוב סכסוכים בין מדינות והענקת חוות דעת בשאלות משפטיות לבקשת גופי או"ם שהוסמכו לכך. חוות הדעת הללו אינן מחייבות ואינן מעוגנות בחוק, אך יש להן משקל רב בזירה הבין-לאומית. כאשר מדינה אינה מציינת לפסק דין של בית הדין, רשאית מועצת הביטחון לנקוט צעדים כנגדה. בבית הדין יושבים באופן קבוע 15 שופטים, מ-15 מדינות שונות, שנבחרו על-ידי העצרת הכללית של האו"ם. בסכסוכים בין מדינות ניתן לכ"א מהצדדים לצרף שופט מטעמם.

מה הטענות שהועלו בבית הדין נגד ישראל?

דרום אפריקה טוענת בפני בית הדין הבינלאומי לצדק בהאג כי ישראל מפרה את אמנת הג'נוסייד ("האמנה בדבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם") האמנה נוסחה לאחר מלחמת העולם השנייה במגמה להגדיר את פשע השואה ולמנוע הישנות אירועים מסוג זה. ישראל הייתה מהמדינות שדחפו לניסוח האמנה, ומהראשונות להצטרף אליה. בהתאם – האמנה מעניקה סמכות לבית הדין לדון בתביעה מסוג זה כנגד ישראל ומחייבת אותה להופיע בפני בית הדין (היכול לקיים דיון ולהגיע להחלטות גם בהיעדרה). לטענת דרום אפריקה, ישראל מבצעת ומסיתה לרצח העם הפלסטיני בעזה כאשר היא עושה "שימוש חסר הבחנה בכוח והרחקה בכוח של תושבים" תוך פגיעה במספר רב של אזרחים וביצוע פעולות במרחבים אזרחיים. לאור טענות אלו מבקשת דרום אפריקה מבית הדין כי ייתן צו ביניים המורה לישראל לסיים את הלחימה באופן מיידי ולאפשר לפלסטינים גישה למים, מזון וסיוע הומניטרי (לרבות דלק, מחסה, ביגוד, היגיינה וציוד רפואי). בנוסף ביקשה לדאוג לשימור ראיות ולהעניש את האחראים לביצוע, ניסיון, סיוע, קשירת קשר או הסתה לביצוע השמדת עם.

מה הקשר בין דרום אפריקה למאבק נגד ישראל?

דרום אפריקה נחשבת לתומכת ואוהדת ותיקה של הפלסטינים בפעילות הבינלאומית נגד ישראל – בשנת 2018 החזירה המדינה את שגרירה מישראל ובדצמבר האחרון החזירה גם את כל הדיפלומטים שלה מהארץ במחאה על התקיפות בעזה, והודיעה שהיא בוחנת את המשך היחסים הדיפלומטיים עם ישראל. יצוין שהנהגת דרום אפריקה לא גינתה עד כה את ההתקפה שביצע החמאסנגד אזרחי מדינת ישראל ומתחילת המלחמה בחרה לגנות דווקא את ישראל. בעשרות השנים האחרונות חלה התקרבות מבחינה גיאופוליטית בין דרום אפריקה לאיראן (אשר מיהרה לברך על המהלך) ויש המייחסים את התביעה הנוכחית כפעולה הנעשית בשליחותה של האחרונה.

כאן ועכשיו

שיבת אהרן על נשאים אקטואליים

דיון על המלחמה ברצועת עזה בהאג

מה התהליך הצפוי להתנהל בבית הדין במסגרת הדיונים?

בשלב זה הדיונים בבית הדין יימשכו יומיים בלבד כאשר ביום חמישי הקרוב יתחיל "דיון מקדמי" שעניינו אפשרות בית הדין להוציא צו זמני נגד ישראל (לגבי ההשלכות - ראו להלן). במסגרת הדיון המקדמי צפויים הצדדים לטעון בעל-פה. בית הדין הקציב שעתיים בכל יום לכל צד, וניתן יהיה להציג סרטונים ומסמכים, ללא עדויות נוספות. נשיאת בית הדין היא מארה"ב, וחברות בו בין השאר גם מרוקו, סין, רוסיה, לבנון, סומליה ואוגנדה.

ישראל החליטה לצרף מטעמה לחבר השופטים את פרופ' אהרן ברק, נשיא בית המשפט העליון לשעבר. ברק עסק בפסיקתו בבג"ץ בסוגיות הקשורות לביטחון ולצה"ל מזה ובזכויות אדם, הנושא העיקרי שבו עוסק בית הדין, מזה. הוא נהנה מיוקרה רבה בזירה המשפטית העולמית, וספרים ומאמרים רבים שכתב בנושאים אלה נלמדים בפקולטות למשפטים ונידונים לא מעט בספרות המשפטית. הפרקליט שייצג את ישראל בפני בית המשפט הוא פרופסור מלקולם שו, סופר ועורך-דין יהודי בריטי, מומחה למשפט בינלאומי וזכויות אדם והכרעה בסכסוכים טריטוריאליים.

מה עלולות להיות ההשלכות לאחר הדיון המקדים?

לאחר הדיון בית הדין יכול לדחות את התביעה ומנגד, לקבל את בקשת דרום אפריקה ולהוציא צו ביניים המורה לישראל להפסיק את הלחימה בחמאס ברצועה, או להגביל את פעולותיה ברצועה על מנת למנוע פגיעה בעם הפלסטיני. ההחלטה אמורה להתקבל במהירות יחסית ותוך לא יותר מחודש. חשוב להדגיש כי על מנת להוציא צו ביניים בית הדין אינו נדרש לקבוע כי הייתה הפרה של אמנת הג'נוסייד, אלא רק לקבוע האם ישנן נסיבות שמחייבות צו ביניים כדי להגן על הזכויות שנובעות מהאמנה. כאמור, בית הדין הבין לאומי לצדק בהאג לא אוכף את החלטותיו, אך יש להן משמעות בהיבט המדיני והכלכלי, ובכלל זה נקיטת צעדים ע"י מועצת הביטחון.